

УДК 027.022(477.42)"1866-1910":025.2(093)

І. М. Приймак
Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського

КНИЖКОВИЙ ФОНД ТА ЧИТАЧІ ЖИТОМИРСЬКОЇ ПУБЛІЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ (1866–1910 РР.)

Розглянуто питання стосовно діяльності Житомирської публічної бібліотеки як одного з найбільш активних центрів культурного життя України в контексті формування її книжкового фонду та фонду періодичних видань, а також проаналізовано коло відвідувачів з точки зору їхніх читацьких запитів від часу заснування бібліотеки – 1866 р. – і до 1910 р.

Ключові слова: Житомирська публічна бібліотека, Волинь, книжкові фонди, періодика, відвідувачі, читацькі запити.

Волинь здавна вважалася одним з найактивніших центрів культурного життя України. Її значення різко зростає під час інтенсифікації процесів національного відродження в середині та другій половині XIX ст. разом із суттєвим поживаленням культурно-просвітницького руху в Україні. У той час на волинських землях відкривалися навчальні заклади, формувалися наукові товариства, засновувалися бібліотеки. Тривалий час Житомирська російська публічна бібліотека була важливим культурним осередком Волині. Окрім задоволення власне читацьких потреб житомирян, вона була культурно-просвітницьким та науково-красназничим центром губернії. При бібліотеці організовували виставки й концерти, читалися лекції та семінари, наукові товариства організовували свої зібрання, зокрема відомі широкому загалу Волинське церковно-археологічне товариство та Товариство дослідників Волині [9, с. 4].

Актуальність теми полягає в тому, що історія цієї бібліотеки тісно пов'язана з культурним та просвітницьким рухом України XIX – початку XX ст. і віддзеркалює шляхи російськомовного культурного впливу на Волині та політику формування російськомовних книжкових фондів, а також висвітлює принципи діяльності публічних бібліотек. Разом з тим, історія Житомирської книгозбірні практично не досліджувалася фахівцями з бібліотечної справи України. Існують лише загальні короткі згадки та історичні нариси, де цей період практично не висвітлюється, як, наприклад, у статті В. А. Пивоварова [24].

Метою нашого дослідження є вивчення історії формування книжкових фондів однієї з перших публічних бібліотек на теренах Південно-Західного краю Російської імперії – Житомирської російської публічної бібліотеки, а також характеристика відвідувачів книгозбірні та кола їхніх читацьких запитів, жертводавців та прихильників.

Джерельною базою дослідження є бібліотечні звіти, проаналізовані в аспекті кількісних показників руху фондів та читачів бібліотеки, що ґрунтовно розкривають загальну динаміку бібліотечного руху; документи про створення та фінансування бібліотеки, які зберігаються у ф. 442 «Канцелярія Київського, Волинського та Подільського генерал-губернатора» Центрального державного історичного архіву України, м. Київ (далі – ЦДАК); звіти Розпорядчого комітету Житомирської російської публічної бібліотеки за різні роки, надруковані на сторінках «Вольнских губернских ведомостей».

З часу створення бібліотеки, що відкрила свої двері для відвідувачів 10 (23) квітня 1866 р., жителі губернського міста Житомира та навколишніх повітів за невелику плату мали змогу отримати доступ до її книжкового фонду, який постійно поповнювався. На момент відкриття бібліотеки її книжковий репертуар був небагатим. У своїй промові від 10 квітня 1866 р. з нагоди відкриття закладу голова його Розпорядчого комітету А. М. Богаєвський наголосив, що всього в бібліотеці нараховується 746 назв творів у 1550 томах [1]. Це були переважно популярні наукові книжки, художні твори російських письменників, перекладена література, деякі історичні твори. З них 704 назви у 1351 томах було придбано бібліотекою за рахунок зібраних коштів, а решта – пожертвовано небайдужими громадянами [10, с. 133].

Упродовж 1866–1867 рр. книжковий фонд також активно поповнюється за рахунок пожертв. Так, у звітах за 1866–1887 рр. читаємо: «У квітні місяці пожертвовано Катериною Олександрівною Дическуловою на російській мові 7 книжок, що становить 9 томів. Поміщиком Шигарінім 2 книги – 10 томів» [11, с. 178]; «У травні місяці пожертвовано Михайлом Івановичем Чертковим 4 плани та 3 карти» [11, с. 186]; «У червні місяці пожертвовано поміщиком Шигарінім один твір, що становить 2 томи» [11, с. 222]; «Пожертвовано на користь публічної бібліотеки наступні твори: 1) подорож Палласа різними провінціями Російської імперії – майором у відставці Бордаковим та 2) курс міжнародного права Каченовського, 2-й том, дворянином Кривцовим» [1, с. 97]; «Від Міністерства Народної Освіти пожертвовано на користь Житомирської публічної бібліотеки один твір французькою мовою, що складає три томи (*L'empire des Tzars par Schnitzler*)» [1, с. 463].

Серед дарувальників бібліотеки були приватні особи, чиновники та державні установи, а подаровані книжки відображали передусім професійні чи інші інтереси своїх дарувальників.

Уже на початок 1868 р. (інформація в звітах за 1867–1874 рр. подавалася не за календарним роком, а за період з 1 квітня попереднього року до 1 квітня поточного року. – *І. П.*) в бібліотеці налічувалось 1317 назв творів у 3001 томі. Станом на 1 квітня 1871 р. фонд бібліотеки нараховував 4700 томів оригінальних російських книг, перекладених творів та періодичних видань; 17 томів іноземними мовами; 19 карт та колекцію зі 48 зразків місцевих гірських порід та мінералів [19, с. 3]. 1 квітня 1872 р. фонд бібліотеки становив уже 2243 назви творів і періодичних видань в 5263 томах. За наступний рік книжкова колекція збільшилася на 171 назву в 470 томах, у тому числі на: 423 придбаних томи; 1 твір в 1 томі, пожертвований І. Я. Рудченком; 39 творів у 46 томах, складених з журналів. Таким чином, на 1 квітня 1873 р. бібліотечний фонд мав 2414 назв творів у 5733 томах [21, с. 3].

У звіті Волинського губернатора за 1875 р. зазначалося, що «заснована десять років тому за ініціативи й на кошти Уряду Житомирська публічна бібліотека у звітному році продовжувала перебувати в розквіті. Станом на 1 січня поточного року в ній нараховувалося 3130 творів у 7217 томах» [5, арк. 41]. На 1 січня 1880 р. в бібліотеці було 3959 назв творів у 9047 томах. Одночасно зазначалося, що для задоволення потреб читачів їм відпускалися книги для читання з книгарні Кириченка [6, арк. 72 зв.]. Отож до послуг читачів була ще й приватна книгарня-читальня, в якій можна було знайти книги, відсутні в публічній бібліотеці.

Ситуація з бібліотечним книжковим фондом щороку покращувалася. Так, станом на 1 січня 1888 р. книжковий фонд бібліотеки нараховував уже 4 596 назв творів у 18893 томах. Було укладено каталог, що вийшов друком у травні 1886 р. [23, арк. 34–36].

Згідно зі звітом Волинського губернатора за 1891 р., у бібліотеці нараховувалося 5275 назв у 20273 томах, у тому числі було придбано за звітний період 280 творів [3, арк. 62 зв.].

Інформація в звітах за 1867–1874 рр. була надана не за календарний рік, а за період з 1 квітня попереднього до 1 квітня поточного року. Щодо художньої літератури, наявної в бібліотеці, то переважали твори російських митців слова (Л. М. Толстой, В. С. Соловйов, І. О. Гончаров, І. С. Тургенев, А. П. Чехов, О. С. Пушкін, Ф. М. Достоевський, М. Горький, В. І. Немирович-Данченко, Д. Н. Мамин-Сибіряк, В. В. Крестовський, М. С. Лесков, В. Г. Короленко, В. Г. Белінський та інші) та російськомовні переклади творів класиків світової літератури (Е. Золя, Г. Сенкевич,

Т. Майн-Рід, О. Дюма, В. Гюго, Г. Емар, Дж. Г. Байрон, Г. Ібсен, Ч. Діккенс, А. Доде, Дж. Ф. Купер, В. М. Теккерей, Г. де Мопассан, В. Шекспір, В. Скотт, Е. Вернер, Ф. Шпильгаген). Усі вони користувалися значним попитом серед читачів. Зокрема, в звіті бібліотеки за 1899–1903 рр. зазначалося, що в 1900, 1901, 1902 та 1903 рр. найбільше вимог було отримано на твори А. П. Чехова [4, арк. 16 зв.–17; 20, арк. 104зв.–105].

У звітах за 1909–1910 рр. знаходимо відомості про кількість книжок у ці роки. Так, станом на 1 січня 1909 р. в бібліотеці нараховувалося 7796 назв у 22306 томах. За 1909 р. було придбано 238 назв у 238 томах, що разом з передплачуваними 11 журналами на 1 січня 1910 р. становило 8045 назв у 22669 томах [20, арк. 104 зв.–105]. Важливу частину бібліотечного фонду складали передплачувані періодичні видання. Так, у 1867 р. виписувалися: 26 газет, зокрема: «Северная Почта», «Санкт-Петербургские ведомости», «Русский Инвалид», «Биржевые Ведомости» (з додатками), «Московские Ведомости» (з додатками), «Голос», «Судебный Вестник», «Киевлянин», «Москва», що видавалася Аксаковим, «Волынские Губернские Ведомости», «Волынские Епархиальные Ведомости», «Друг Народа», «Весть», «Будильник», «Искра», «Книжный Вестник», «Иллюстрированная газета», «Одесские ведомости», «Неделя» (з художнім аркушем), «Русский», що видавалася Погодіним, «Слово» (з додатком), «Содействие русской промышленности и торговле», «Сын Отечества» (з додатками), «Современные известия», «Указатель Правительственных распоряжений по Министерству Финансов», «Иллюстрированная всемирная выставка в Париже»; а також 29 журналів, зокрема: «Отечественные Записки» (у 3 прим.), «Собрание иностранных романов» (у 2 прим.), «Русский Вестник» (у 3 прим.), «Литературная библиотека» (у 2 прим.), «Странник» (з сучасним листком), «Христианское чтение», «Чтение в Императорском обществе Истории и древностей Российских», «Журнал Министерства Юстиции», «Сборник сведений и материалов по ведомству Министерства Финансов», «Известия Императорского Русского географического общества», «Народная беседа», «Вестник Европы» (у 2 прим.), «Вокруг Света» (з додатками), «Природа и земледелие», «Русский Архив», «Вестник Западной России», «Натуралист», «Всемирный Труд» (у 2 прим.), «Дело», «Женский Вестник», «Библиотека лучших иностранных романов и повестей в русском переводе» (у 2 прим.), «Всемирный путешественник», «Новый Русский базар», «Педагогический Сборник», «Переводы отдельных романов», «Сборник переводов для легкого чтения с картинками», «Сельское хозяйство и лесоводство» (з додатком «Земледельческая газета»), «Учитель», «Православное обозрение», «Юридический Вестник» [2, арк. 22–23 зв.]. Деякі періодичні видання,

наприклад, «Журнал Министерства Народного Просвещения», «Киевские университетские известия» та «Записки Императорской Академии Наук» бібліотека отримувала на безоплатній основі.

Щорічно кількість періодики, що передплачувалася, змінювалася. Так, в наступному, 1869 р. бібліотека виписувала лише 26 періодичних видань, серед яких було 17 журналів та 9 газет [12, с. 3], а в 1870 р. їхня кількість знизилася до 25 найменувань (17 журналів і 8 газет) [19, с. 3]. У звіті Розпорядчого комітету за 1871/1872 р. знаходимо такі цифри: 27 періодичних видань (19 журналів і 8 газет) бібліотека отримувала у 1871 р. та 25 видань (16 журналів і 9 газет) – у 1872 р. [13, с. 6]. Поступово їхня кількість збільшувалася та становила в 1874 і 1875 рр. вже відповідно 28 (20 журналів і 8 газет) та 34 (24 журнали та 10 газет) періодичних видання [14, с. 3–4].

У 80–90-х роках ХІХ ст. спостерігається розквіт Житомирської публічної бібліотеки – значно покращується її матеріальна база та забезпечення. До 1880 р. кількість періодичних видань за передплатою зросла до 48 найменувань (35 журналів і 13 газет) [15, с. 4], а в 1885 р. – до 50 найменувань (26 журналів і 24 газети) [16, с. 8]. У 1892 р. бібліотека отримувала 47 найменувань періодичних видань (27 журналів і 20 газет) [18, с. 5]. У звітах за 1899–1903 рр. знаходимо наступні дані: 1899 р. налічувалося 53 найменування, 1900 р. – 55, 1901 р. – 45, 1902 р. – 50 і в 1903 р. – 46 [4, арк. 16].

В одному з останніх звітів Розпорядчого комітету бібліотеки зазначено, що в 1910 р. вона отримувала такі журнали: «Киевские университетские известия» (надходили безоплатно в 1 прим.), «Русская Мысль» (у 3 прим.), «Современный Мир» (у 3 прим.), «Исторический Вестник» (у 3 прим.); петербурзькі газети «Новое время», «Свет», «Русский Инвалид»; московські «Русские Ведомости», «Голос Москвы», «Русское Слово»; одеська «Одесские Новости»; київські «Киевлянин», «Киевская Мысль» та місцеві «Волянь», «Жизнь Воляни», «Воляньские Отклики» [20, арк. 103–104]. Отож ці показники свідчили вже про значне погіршення її матеріальної бази.

Серед періодичних видань найбільшим попитом у читачів користувались у 1870–90-х роках часописи «Вестник Европы», «Отечественные записки», «Дело», «Русский Вестник», а з 1880-х років популярності набирає літературно-політичний журнал «Русская мысль», які бібліотека передплачувала в 2–3 примірниках через значний попит. По одному примірнику в бібліотеці були представлені такі журнали: «Современник», «Луч», «Военный Сборник», «Морской Сборник», «Русское Слово», «Заграничный Вестник», «Исторический Вестник»,

«Женский Вестник», «Странник», «Сборник иностранных романов», «Новый Журнал Иностранной Литературы», «Вестник Иностранной Литературы». На межі XIX–XX ст. бібліотека, незважаючи на нелегкий фінансовий стан, крім зазначених, передплачувала ще «Русскую мысль», «Русское обозрение», «Русское богатство», «Русскую Старину», «Родник», «Русский Архив», «Киевскую Старину» та деякі ін.

Крім того, в звіті за 1892 р. зазначалося, що фонди бібліотеки містять журнали з цивільного та карного права, а також релігійну періодику – журнал «Богословский Вестник». Проте кількість запитів на них була мізерною [18, с. 5].

Географія видання газет була достатньо широкою: київська, одеська, московська, казанська, варшавська й волинська преса завжди була в наявності в бібліотеці, але, звісно, найбільше було петербурзьких газет [17, с. 5–6; 18, с. 5].

Аналіз діяльності публічної бібліотеки в м. Житомирі буде неповним без характеристики її відвідувачів, які за своїм віком, соціальним статусом та віросповіданням були дуже різними. Звернемо увагу на тих осіб, які вважалися членами бібліотеки. Так, відповідно до §2 Статуту російських публічних бібліотек в містах Києві, Житомирі та Кам'янці-Подільському, затвердженого міністром внутрішніх справ статс-секретарем П.О. Валуєвим 5 липня 1865 р., особи, які щорічно сплачували не менше 5 руб., вважалися членами бібліотеки, а такі, що зробили одноразовий внесок у розмірі 100 руб., вважалися засновниками та користувалися правами членів бібліотеки довічно [8, арк. 16а–16в]. А вже в редакції від 2 липня 1913 р. Статутом зазначалося, що членами бібліотеки ставали особи, які щороку сплачували 3 руб. Разом з тим, якщо особа не сплачувала членські внески протягом двох років, її відраховували з числа членів [25, арк. 1308]. Члени бібліотеки мали можливість читати книги безоплатно (§15 Статуту), у той час як інші читачі повинні були сплачувати визначені суми відповідно до їхньої категорії.

Так, §19 Додаткових правил і умов для читання книг у Житомирській російській публічній бібліотеці, затверджених Волинським губернатором М. І. Чертковим 3 лютого 1866 р., визначалися дві категорії передплатників бібліотеки, які, в свою чергу, поділялися на річних, піврічних і місячних. Відрізнялися вони тим, що читали книги в бібліотеці й брали їх додому на різних умовах: річні передплатники I категорії сплачували 10 руб., піврічні – 5 руб. 50 коп., місячні – 1 руб.; в той час, коли річні передплатники II категорії сплачували 6 руб., піврічні – 3 руб. 50 коп., місячні – 60 коп. [8, арк. 17]. (В редакціях Статуту – і від 1866 р., і від 1913 р. – читачів поділяли на дві категорії, однак у всіх звітах бібліотеки йдеться про три категорії

читачів. – *І. П.*). Разом з тим, нормативними документами бібліотеки було передбачено безоплатну видачу книг додому за порукою одного з членів Розпорядчого комітету. Правила та умови такої видачі літератури склалися Розпорядчим комітетом та затверджувалися губернатором.

На момент відкриття Житомирської публічної бібліотеки послугами її абонементу користувалося 610 читачів. Читальню відвідували лише 59 осіб [24, с. 18]. Проте слід відмітити, що не всі відвідувачі бібліотеки були її передплатниками. Деякі з читачів, придбавши одноденний абонемент, брали книжки додому відповідно лише один раз.

Крім того, Розпорядчий комітет бібліотеки вів статистику не тільки про кількість передплатників, але й про кількість щоденних і щорічних відвідувачів закладу. Зокрема, в звіті за травень 1866 р. зазначено, що за місяць бібліотеку відвідало 1599 осіб, за червень того ж року – 1776 осіб. Серед відвідувачів дворян відповідно було 294 і 286, духовництва – 57 і 109, чиновників – 289 і 262, військових – 135 і 170, купців – 168 і 220, викладачів навчальних закладів – 47 і 129, вихованців губернської гімназії – 236 у червні, вихованців таксомоторних класів – 9 і 11, вихованців раввинського училища – 255 і 141, поміщиків – 15 і 29, різночинців – 12 у червні, жінок – 4 і 12 [11, с. 186; 11, с. 222].

Кількість читачів бібліотеки постійно збільшувалася. Так, у 1878 р. щоденна кількість відвідувань бібліотеки становила 29–30 читачів, а річна – 10660, серед них зафіксовано відвідувань чиновниками – 2584, військовими – 2432, жінками – 935, особами різних посад та станів – 497, викладачами навчальних закладів – 476, духовництвом – 274 [7, арк. 55зв]. Як видно з наведених даних, кількість відвідувань стабільно зростала, а серед читачів з'явилися постійні відвідувачі бібліотеки.

За 1887 р. послугами бібліотеки читачі скористалися 24083 рази та було задоволено 17802 запити [23, арк. 34–36].

На межі XIX–XX ст. бібліотека продовжує свою культурно-просвітницьку роботу. Так, у 1899 р. її щорічними передплатниками були 702 особи, серед них 666 вносили заставу за читання книг удома, а 36 мали змогу читати книги за порукою членів Розпорядчого комітету або інших установ. Уже наступного, 1900 р. передплатниками бібліотеки були 697 осіб (662 за заставу і 35 за порукою), 1901 р. – 709 (689 і 20), 1902 р. – 692 (670 і 22), 1903 р. – 595 (575 і 20) [4, арк. 16].

У 1909 р. скористувався послугами бібліотеки 621 читач. Серед них читачів I категорії було 20, II категорії – 52 та III категорії – 549. Крім того, у 1909 р. передплатниками бібліотеки за 15 коп. на місяць були 412 осіб, а одноденними відвідувачами, які сплачували 5 коп. за день користування фондами бібліотеки було зафіксовано 128 осіб. Таким відвідувачам

видавали квитанції, в яких зазначалася сума та термін, протягом якого вони мали право користуватися бібліотекою [20, арк. 104зв.–105].

Крім того, в звітах окремо звертають увагу і на гендерну складову читачів. Серед відвідувачів, звичайно, були і чоловіки, і жінки. Читачок у бібліотеці було в рази менше, аніж чоловіків; та й взагалі їхнє число з року в рік постійно коливалося. Наведемо декілька прикладів. У 1885 р. кількість чоловіків і жінок становила відповідно 8200 і 1800 осіб; у 1891 р. – 5043 і 1674; у 1899 р. – 17897 і 5217; у 1903 р. – 26790 і 3881 [3; 16; 17; 18; 22].

Таким чином, у період з 1866 р. по 1910 р. Житомирська російська публічна бібліотека була важливим культурним та просвітницьким осередком не лише Волинської губернії, але й усього Південно-Західного краю Російської імперії. Прилучатися до кращих творів російської та світової літератури, популярних періодичних видань того часу мали змогу навіть найбільш відсталі верстви населення за порукою членів Розпорядчого комітету бібліотеки. Її фонди щорічно поповнювалися новими надходженнями як за рахунок видань, придбаних самою бібліотекою, так і за рахунок подарованих книг, журналів, карт, глобусів тощо. Коло читачів бібліотеки також щороку збільшувалося, серед них були люди, різні за своїм соціальним статусом, етнічним походженням, віросповіданням та статтю. Це свідчить про стабільний розвиток бібліотеки в другій половині XIX – на початку XX ст.

Список використаних джерел

1. Белоконов []. О посетителях Житомирской Публичной библиотеки // Волинские губернские ведомости, 1867. – № 27. – С. 97; № 119. – С. 463.
2. Дело из донесений разных мест и лиц о случившихся происшествиях. 1 апреля 1868 г. – 22 июня 1868 г. – Центральный державный историчный архив України, м. Київ (далі – ЦДІАК), ф. 442, оп. 47, спр. 482, ч. 1, арк. 1–306.
3. Дело о всеподданейшем отчете Волинского губернатора за 1891 год. 8 марта 1893 г. – ЦДІАК, ф. 442, оп. 623, спр. 100, 102 арк.
4. Дело о Житомирской публичной библиотеке. 28 февраля 1904 г. – 6 октября 1905 г. – ЦДІАК, ф. 442, оп. 657, спр. 57, арк. 1–22.
5. Дело по представлению Волинского губернатора с копией всеподданейшего отчета о состоянии губернии за 1875 год. 31 августа 1876 г. – ЦДІАК, ф. 442, оп. 55, спр. 446, 77 арк.
6. Дело по представлению Волинского губернатора с копиями всеподданейшего отчета о состоянии вверенных ему губерний за 1879 год. 6 августа 1880 г. – ЦДІАК, ф. 442, оп. 533, спр. 158, 123 арк.
7. Дело по представлению Волинского губернатора с копиями всеподданейшего отчета о состоянии вверенной ему губернии за 1878 год. 7 августа 1879 г. – ЦДІАК, ф. 442, оп. 532, спр. 181, 109 арк.

8. Дело по ходатайству Волынского губернатора об освобождении Житомирской Публичной библиотеки от платы за занимаемое ею помещение. 20 января 1885 г. – 28 июня 1900 г. – ЦДАК, ф. 442, оп. 538, спр. 24, арк. 16–18а.
9. Міщук С. М. Рукописні та книжкові зібрання Волині у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: історія, склад, наукове дослідження. – К.: Вид-во НБУВ, 2007. – 242 с.
10. Открытие житомирской публичной библиотеки. Речь Богаевского // Волынские губернские ведомости, 1866. – № 16. – С. 132–133.
11. Отчёт Житомирской русской публичной библиотеки // Волынские губернские ведомости, 1866. – № 23. – С. 178; № 24. – С. 186; № 29. – С. 222.
12. Отчет о состоянии Житомирской Русской публичной библиотеки в 1869 году // Волынские губернские ведомости, 1870. – № 45. – С. 3; № 46. – С. 3.
13. Отчет Распорядительного Комитета Житомирской русской публичной библиотеки за 1871/72 год // Волынские губернские ведомости, 1872. – № 33. – С. 5–7.
14. Отчет Распорядительного Комитета Житомирской русской публичной библиотеки за 1874/75 год // Волынские губернские ведомости, 1875. – № 40. – С. 3–4; № 41. – С. 3–4.
15. Отчет Распорядительного Комитета Житомирской Русской Публичной библиотеки. За 1880 год // Волынские губернские ведомости, 1881. – № 21. – С. 4.
16. Отчет Распорядительного Комитета Житомирской русской публичной библиотеки. За 1885 год // Волынские губернские ведомости, 1886. – № 78. – С. 7–8.
17. Отчет Распорядительного Комитета Житомирской русской публичной библиотеки за 1891 год // Волынские губернские ведомости, 1892. – № 34. – С. 5–6.
18. Отчет Распорядительного Комитета Житомирской русской публичной библиотеки за 1892 год // Волынские губернские ведомости, 1893. – № 35. – С. 5.
19. Отчёт Распорядительного комитета Житомирской русской публичной библиотеки за 5 год, с 1 апреля 1870 г. по 1 апреля 1871 года // Волынские губернские ведомости, 1871. – № 53. – С. 3–4.
20. Отчёт Распорядительного Комитета Житомирской русской публичной библиотеки за 1909 год. – ЦДАК, ф. 442, оп. 664, спр. 16, арк. 94–106.
21. Отчёт Распорядительного Комитета Житомирской русской публичной библиотеки за 1872/73 год // Волынские губернские ведомости, 1873. – № 56. – С. 3; № 57. – С. 3.
22. Отчёт Распорядительного Комитета Житомирской русской публичной библиотеки // Волынские губернские ведомости, 1887. – № 44. – С. 2–3.
23. Отчёт Распорядительного Комитета о состоянии Житомирской русской публичной библиотеки за 1885, 1886, 1887 годы. 26 марта 1886 г. – 23 мая 1888 г. – ЦДАК, ф. 442, оп. 539, спр. 296, арк. 1–36 (стор. 1–9 + брошура, 10 + брошура, 33 + брошура).
24. Пивоваров В. А. Скарбниця знань (130 років Житомирській обласній універсальній науковій бібліотеці) // Діяльність бібліотек по збереженню

культурної спадщини і відродження духовності народу: Матеріали Всеукраїнської науково-краснознавчої конференції до 130-річчя Житомирської обласної наукової універсальної бібліотеки 23–25 травня 1996 р. / відп. ред. Костриця М. Ю. – Житомир : ВКФ «Поліграфіка», 1996. – С. 17–19.

25. Уставы Бершадской общественной библиотеки-читальни и русской публичной библиотеки в г. Житомире. – ЦДІАК, ф. 442, оп. 636, спр. 647, ч. IX, арк. 1306–1310.

I. Pryimak

The book collection and readers of the Zhytomyr Public Library (1866–1910)

Volyn has long been considered as one of the most active centers of Ukrainian cultural life. In the middle and the second half of the XIX century the process of the national renaissance formation in the context of the substantial cultural and educational movement in the region takes place on its territory. The Zhytomyr Russian Public Library, founded in 1866, has thereat become one of the cultural centers of the region alongside with educational institutions and scientific societies. The issue of the Public Library activity in Zhytomyr has not been considered properly in scientific literature, there are only general short essays on the issue. In the article we have attempted to study the institution activity by quantitative and qualitative analysis of its book collections as well as the characteristics of the library visitors, the range of their reader interests, the donors and admirers. During the research process we have revealed the archival documents, which help to reconstruct the history of foundation and activity of one of the first public libraries on the territory of the Southern-Western region of Russian Empire – the Zhytomyr Russian Public Library. The scientific research results expand knowledge in the area of the cultural and educational movement in the region in the stated period in general and the regional history of the librarian science in particular.

Key words: the Zhytomyr Public Library, Volyn, book collections, periodicals, visitors, reader inquiries.

И. Н. Приймак

Книжный фонд и читатели Житомирской публичной библиотеки (1866–1910 гг.)

Волынь издавна считалась одним из наиболее активных центров культурной жизни Украины. В середине и второй половине XIX в. на ее землях проходит свое становление процесс национального возрождения в контексте существенного культурно-просветительского движения в регионе. Одним из культурных центров края, наряду с учебными заведениями и научными обществами, в то время стала Житомирская русская публичная библиотека, основанная в 1866 г. В научной литературе недостаточно изученным остается вопрос о деятельности публичной библиотеки в г. Житомире – существуют лишь общие короткие очерки, посвященные этой теме. В статье предпринята попытка изучить деятельность учреждения путем количественного и качественного анализа ее книжных фондов, а также характеристики посетителей библиотеки, круга их читательских интересов,

дарителей и поклонников. В ходе работы над исследованием найдены архивные документы, которые помогают реконструировать историю создания и деятельности одной из первых публичных библиотек на землях Юго-Западного края Российской империи – Житомирской русской публичной библиотеки. Результаты научного исследования расширяют знания в сфере культурно-просветительского движения в регионе в указанный период в общем и региональной истории библиотечного дела в частности.

Ключевые слова: Житомирская публичная библиотека, Волынь, книжные фонды, периодика, посетители, читательские запросы.